

***Archiva Moldaviae* la început de drum**

Dorin Dobrinu

De ce o nouă revistă? De ce *Archiva Moldaviae*? Răspunde aceasta unei nevoi epistemice? Probabil însă că întrebarea cea mai frecventă pe care cititorii și-o vor pune va fi legată de apelativul Moldova din titlul revistei. De ce Moldova și la care Moldovă ne referim: la Moldova așa cum s-a conturat în Evul Mediu sau la Moldova „mică”, cea de după 1775 și 1812? Avem în vedere și Bucovina în ansamblul său, în pofida împărțirilor din 1775 și 1940, mai întâi în beneficiul Austriei, apoi în cel al URSS? Avem în vedere și Basarabia, care a cunoscut un proces asemănător în 1812 și 1940, întâi în favoarea Rusiei, apoi în cea a URSS?

Ca orice regiune istorică, Moldova este istorie și geografie deopotrivă. Geografia simbolică a Moldovei reprezintă indubitabil un subiect incitant, dar există un interes pentru mai mult decât atât. Ne interesează acest teritoriu cu marginile sale pe Carpații Orientali, pe malurile Ceremușului, Nistrului, Dunării și Milcovului și pe țărmurile Mării Negre. Ne interesează pentru că a avut o istorie specifică, o identitate specifică – iar locuitorii săi au avut o conștiință a acestei identități! – de-a lungul celei mai mari părți a existenței sale. Este vorba de istoria complicată a unui spațiu care s-a aflat la întretăierea civilizațiilor și a unor puteri locale sau continentale, cel mai adesea în dependență de acestea, în diferite contexte istorice, care a cunoscut o scurtă perioadă de extindere, iar ulterior grele pierderi teritoriale, dispute cu vecinii, războaie, invazii, ocupații, amestecuri de populații, tulburări interne, traume colective, o anume dezvoltare economică – deși constantă în comparație cu Europa occidentală a fost subdezvoltarea –, o oarecare înflorire culturală, cu influențe diverse. Istoria regiunii se cere cunoscută, zgura politizărilor și a disputelor neacademice merită a fi înlăturată.

Fără punerea istoriei acestui spațiu în context european și mai ales central-est european, înțelegerea sa va fi limitată, distorsionată chiar. De aceea, deși centrul preocupărilor noastre îl constituie istoria Moldovei și a surselor sale istorice – opțiune pe care o considerăm legitimă –, revista va fi deschisă și contribuțiilor privind istoria altor regiuni din proximitate, cu care Moldova a avut legături strânse de-a lungul veacurilor și care au făcut sau fac parte din diferite configurații statale: Transilvania, Muntenia, Ungaria, hanatele tătar-mongole din nordul Mării Negre, Polonia, Lituania, Imperiul Habsburgilor, Bizanțul și Înalta Poartă, Rusia Țaristă și URSS, România, Republica Moldova și Ucraina, cu influențele lor efemere sau de durată.

Istoria Moldovei este investigată de câteva sute de ani, de la cronicile medievale – anonime sau cu autori cunoscuți – până la lucrările recente. S-a acumulat astfel o cantitate impresionantă de studii și de materiale documentare, axate îndeosebi pe istoria medievală și pe prima parte a celei moderne, mai puțin însă pe cea de-a doua parte a perioadei moderne și pe cea contemporană. Perspectivele au fost, sunt și fără îndoială vor fi diverse, adesea divergente, polemice chiar, cum este și firesc.

Pe acest teritoriu a trăit și trăiește o majoritate etnică românească, dar și grupuri etnice minoritare însemnate, uneori așezate compact în anumite zone. Îndeosebi marginile nordice, estice și sud-estice ale Moldovei au fost și sunt în fapt spații ale interferențelor etno-culturale. Având în vedere toate acestea și considerând axiomatică necesitatea tratării profesionale a trecutului, respingem perspectivele reduționiste în scrierea istoriei. Cercetarea istorică merită ceva mai bun decât anexarea la discursul etnocentric (inclusiv la specia sa național-comunistă) sau la cel internaționalist de extracție bolșevică, care au făcut ravagii în jumătatea estică a Europei. Așadar, avem în vedere o istorie care să cuprindă experiențele (diferite) ale oamenilor care au trăit în acest spațiu, ale instituțiilor pe care le-au construit, pe care le-au administrat, ale localităților (zeci de orașe și mii de sate) pe care le-au ridicat și le-au populat, ale legăturilor politice, militare, religioase, sociale, economice, culturale ș.a.m.d. Pentru că este important să știm ce, cum și de ce s-a întâmplat, de la chestiuni factuale precise până la cele de perspectivă mai largă.

Această regiune de margine este bogată în fenomene și evenimente istorice, mai bine sau mai puțin cunoscute. Există un număr important de cercetători – români, moldoveni, ruși, ucraineni, occidentali – care studiază diferite aspecte ale acestei istorii, deși distribuția lor pe epoci sau pe teme de interes este vizibil inegală. Motivațiile acestor cercetători sunt și ele diverse, de la cele identitare și politice până la cele strict științifice, chiar dacă probabil acestea nu pot fi precis delimitate în cazul celor mai mulți istorici, politologi, antropologi sau sociologi.

Dificultățile în calea cercetării istoriei acestui spațiu sunt determinate de diferiți factori. Sursele – îndeosebi cele arhivistice – care privesc regiunea se regăsesc în arhivele și bibliotecile din România, Republica Moldova, Ucraina, Rusia, Polonia, Ungaria, Turcia, Grecia, Italia, Vatican, Franța, Germania, Suedia, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii etc. Ele au fost scrise în limbi diverse: slavă veche, latină, română, maghiară, polonă, rusă, ucraineană, germană, turco-osmană, greacă, idiș etc. Paleografiile sunt și ele diverse: chirilică, latină, greacă, gotică, arabă etc. Cu alte cuvinte, investigarea istoriei regiunii solicită cunoștințe vaste, din variate câmpuri științifice, deprinderi lingvistice, paleografice și arhivistice pe măsură. Toate acestea fac cu atât mai

necesară specializarea cercetătorilor, dar și comunicarea rezultatelor investigațiilor din biblioteci, arhive sau de pe teren.

Un trecut în bună parte comun face cu atât mai necesară o tratare comună, deschisă, cere un dialog între cercetătorii cu specializări și cu opinii diferite. Revista va încuraja reconstituirea istoriei acestui spațiu în contextul istoriei Europei central-estice, știut fiind că doar prin comparație, prin raportare la alte spații cunoașterea istorică are de câștigat. Într-o lume în care cunoașterea – inclusiv cea istorică – joacă un rol tot mai important, dincolo de granițe ori de împărțiri politice, este important să existe asemenea platforme de manifestare.

De ce apare la Iași *Archiva Moldaviae*? De-a lungul timpului au mai existat încercări ieșene de a publica reviste care să aibă ca obiect de activitate atât studiile istorice, cât și reflectarea activității instituțiilor producătoare și mai ales administratoare de arhive. Din nefericire, toate aceste inițiative s-au dovedit efemere, iar calitatea materialelor publicate a fost uneori discutabilă. Iașul a avut și are un loc important în istoriografia română. De asemenea, ocupă un loc simbolic recunoscut în România în general, în Moldova în particular. Ne place să credem că există aici atât potențial pentru realizarea unor studii istorice de calitate, cât și pentru a atrage alături de proiect cercetători din diverse părți ale Moldovei sau chiar mult dincolo de granițele ei.

Archiva Moldaviae nu este o revistă locală. Publicația nu se vrea nici o revistă a moldovenilor, chiar dacă este îndeosebi – dar nu exclusiv! – rezultatul eforturilor lor. Ea apare la Iași, dar se adresează unei zone largi, în ideea că în România, în Republica Moldova și în centre academice mai apropiate sau mai depărtate există resurse intelectuale importante, care pot fi implicate în cunoașterea istorică și arhivistică a regiunii, în beneficiul unei comunități științifice mai largi. Prin urmare, *Archiva Moldaviae* își propune să contribuie la impulsivarea studierii istoriei Moldovei într-un context central-est-european, precum și a surselor sale documentare. Cercetătorii din această zonă transfrontalieră sau interesați de ea pot astfel avea un loc suplimentar de „întâlnire”, pot să își facă mai bine cunoscute rezultatele cercetărilor, pot intra într-un dialog.

Revista va fi deschisă *grosso modo* studiilor istorice și prezentării surselor. Din punct de vedere temporal, sunt binevenite studiile de istorie medievală, modernă, contemporană, altfel spus de la începutul celui de-al doilea mileniu, îndeosebi de la întemeierea statului moldovenesc, în secolul al XIV-lea, până la căderea comunismului, neexcluzând nici incursiunile în postcomunism. Din punct de vedere tematic, avem în vedere istoria politică, militară, socială, economică, culturală, religioasă, a minorităților etnice și religioase, alături de istoria relațiilor internaționale, în special cu privire la Europa central-estică, zona Mării Negre, relațiile românilor, îndeosebi ale moldovenilor, cu slavii, mai ales cu ucrainenii, polonezii, rușii, dar și cu slavii sudici, cu grecii, maghiarii,

turanicii etc. Studiile „tehnice” de paleografie, diplomatică, genealogie, heraldică, sigilografie, de lingvistică și geografie istorică, importante pentru cunoașterea secvențială a trecutului, vor fi primite cu interes.

Archiva Moldaviae va promova, deci, istoria profesională, neînregimentată. În paginile revistei își vor găsi locul atât reconstituirea detaliată a unor evenimente, momente sau biografii, cât și o punere în perspectivă a fenomenelor istorice la scară largă, investirea cu sens a celor dintâi. Ne exprimăm respectul față de oamenii care locuiesc în aceste zone, indiferent de țară, de etnie, de rasă sau de religie. Însă este dreptul nostru ca istorici, arhiviști etc. să chestionăm un trecut complicat și, indiferent că vom deranja convingerile unor indivizi sau grupuri, mai mici sau mai mari, să facem cunoscute rezultatele investigațiilor profesionale. Într-o Europă în care granițele se mențin, dar nu mai separă oamenii ca altădată, care circulă liber de la Marea Neagră la Atlantic și de la Marea Baltică la Marea Mediterană, ideile pot circula și ele liber, cu mare ușurință. Și este recomandabil, chiar imperativ, ca și istoricii să fructifice o asemenea oportunitate.

Din punctul nostru de vedere nu există subiecte tabu. Orice subiect este legitim, astfel încât opiniile diverse, tradiționale sau neconvenționale, coerente metodologic și fundamentate pe surse, își vor găsi locul cuvenit în paginile revistei. Aceste idei trebuie subliniate cu atât mai mult cu cât arhivele au fost multă vreme, din motive politice, puțin accesibile în partea de est a continentului european. A existat o izolare a arhiviștilor – poate chiar mai mult decât a istoricilor – din acest spațiu de arhiviști din Occident. Cunoștințele profesionale au cunoscut în bună măsură o stagnare. De asemenea, concepțiile „izolaționiste” au continuat să se manifeste în relațiile interinstituționale sau în raport cu publicul, îndeosebi cu cercetătorii.

Archiva Moldaviae va rezerva un loc important studiilor de arhivistică, de metodologie, descrierilor de fonduri și colecții arhivistice deținute de instituții publice sau de persoane private. Publicarea documentelor inedite, de interes pentru istoria Moldovei, a României moderne și a spațiului central-est european în genere, dar în legătură cu cele dintâi – inclusiv în forma mai elaboratelor studii documentare – va avea o pondere însemnată în revistă, având în vedere că o bună cunoaștere a surselor este o condiție esențială, alături de sistemul interpretativ, pentru fundamentarea oricărei cercetări serioase, legitime științific.

Exercitarea reflexelor critice ale istoricilor și arhiviștilor, dialogul între cercetătorii cu viziuni diferite asupra trecutului și asupra modului în care poate fi gestionat patrimoniul arhivistic vor fi încurajate în paginile revistei, în secțiunile de dezbateri, recenzii și note bibliografice.

După cum am precizat deja, proiectul nostru este unul preponderent istoric și arhivistic. La baza sa stau câteva idei, câteva concepții moderne, care cuprind în mod explicit valorile liberale, asumarea deontologiei profesionale,

respingerea instrumentalizării istoriei, cooperarea între istoricii și arhiviștii din regiune sau din alte spații, însă interesați de zonă. Cu alte cuvinte, valorile noastre sunt cele ale istoriografiei profesionale, critice. Revista va încuraja comunicarea între discipline, recursul atât la metodologiile consacrate, cât și la cele novatoare, complementare în cunoașterea trecutului.

Perspectivile asupra istoriei sunt diverse, depinzând de calitatea surselor, dar și – sau mai ales – de valorile celor care se pronunță asupra trecutului. Abordarea trecutului pare facilă, însă în realitate este vorba de o întreprindere intelectuală complexă. Oamenii au deseori probleme de interpretare a prezentului, cu atât mai mult a trecutului. Paginile *Archiva Moldaviae* sunt deschise tuturor celor care vor să își prezinte rezultatele cercetărilor, bazate pe investigarea surselor, a celor de arhivă îndeosebi. Accentul va fi pus pe calitatea textelor, motiv pentru care revista utilizează sistemul *peer review* pentru selecția finală a materialelor publicabile. O adecvată ancorare în teoriile existente în istoriografia actuală și o bună cunoaștere a surselor istorice reprezintă ingrediente necesare pentru înțelegerea trecutului și comunicarea sa într-o manieră inteligibilă.

*

* *

Ideea acestei reviste a apărut acum câțiva ani, din rațiuni de interes academic. Din motive ținând de angajarea instituțională diversă și solicitantă, de coagularea echipei redacționale, a consiliului științific, a străngerii textelor de la autori, a obținerii resurselor financiare etc., revista apare acum.

Archiva Moldaviae este editată – exclusiv voluntar – de un grup format din istorici și arhiviști. Prin textele propuse spre publicare, prin sistemul de selecție a materialelor, prin consiliul științific internațional au fost implicați mulți specialiști din România, Republica Moldova, Austria, Franța, Ungaria, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Cu toții merită mulțumiri pentru eforturile depuse și/sau pentru susținere!

Ritmul apariției revistei va fi anual. Ne dorim, se înțelege, ca această publicație să aibă viață lungă, să fie un vehicul al interacțiunii dintre specialiști, în vederea aprofundării cunoașterii istorice a spațiului moldav, precum și a surselor acestuia.